

BÜTÇELEME ANLAYIŞINDA YENİ BİR YAKLAŞIM: TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEME

Zuhal Ergen

Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Doç. Dr.
zergen@cu.edu.tr

Burcu Durak

Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Arş. Gör.
bdurak@cu.edu.tr

Özet

Bütçeler, devletin yapmakla mükellef olduğu kamusal hizmetleri yerine getirebilmesi için kullandığı önemli maliye politikası araçlarındandır. Bütçelerin cinsiyet körü bir yaklaşımla yani kadın ve erkek arasındaki tercihlerin, önceliklerin göz önünde bulundurulmayarak hazırlanması cinsiyet eşitsizliğinin körüklenmesine sebep olmaktadır. Bu eşitsizliği bertaraf etmek amacıyla cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımı geliştirilmiştir. Cinsiyete duyarlı bütçe yaklaşımı kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik önemli politika uygulamalarından birini oluşturmaktadır. İlk örneğine Avusturalya’da rastladığımız bu yaklaşımda, kadın erkek eşitsizliğinin ortadan kaldırılması ve kadına sosyal, siyasal, kültürel ve iktisadi alanda hak ettiği statünün kazandırılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, Toplumsal Cinsiyet, Bütçe*

Alan Tanımı: Bütçe (Maliye)

A NEW APPROACH IN BUDGETING: SOCIAL GENDER BUDGETING

Abstract

Budgets are important fiscal policy tools that the government uses to fulfill public services that it owes. Preparing budgets with a gender-blind approach that doesn't take account of preferences and priorities between men and women leads to fuel gender inequality. In order to eliminate this disparity, gender budgeting approach has been developed. Gender budgeting approach constitutes one of the important policy implementations that aims at ensuring equality between men and women. The first example of this approach is in Australia. The purpose of this approach is to remove the inequality between men and women and to give the woman a status that she deserves in social, political, cultural and economic contexts.

Keywords: Gender Budgeting, Gender, Budget

JEL Code: P43, H61, H72

1. GİRİŞ

Kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılığı içene alarak demografik bir kategoriye ifade eden kavram cinsiyetken, toplumun bu kadın ve erkeğe yüklediği anlam ve rol toplumsal cinsiyet kavramı olarak adlandırılmaktadır. Kadının fiziksel olarak erkeğe kıyasla daha güçsüz olması kadının toplumda birçok eşitsizlikle yüzleşmesine sebep olmuştur. Geçmişten günümüze gelinceye kadar kadın, sadece cinsiyeti yüzünden gerek iktisadi ve siyasi alanda gerekse kültürel ve sosyal alanda birçok eşitsizliklerle karşılaşmıştır.

Devletin uygulayacağı politikaların mali ayağını oluşturan bütçelerin de özellikle kadın ve erkek arasındaki farklılıkları dikkate almadan hazırlanması bu eşitsizliğin körüklenmesinde önemli rol oynamıştır. Küreselleşen koşullara ayak uydurma güdüsüyle hareket eden bütçe de çağın gereklerini yakalama amacıyla özellikle 1980'li yıllardan sonra gelişen ve değişen koşullara uyum sağlayarak gelişim göstermiş ve bütçeler cinsiyet eşitsizliğini körükleyen araç olmaktan çıkmışlardır.

Kadın ve erkeğin bütçe süreçlerinde yüzleştiği eşitsizliği bertaraf etmek amacıyla geliştirilen toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımı sayesinde kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik ortadan kaldırılarak, bütçe sürecinin tüm aşamalarının cinsiyet eşitliği perspektifiyle tutarlı işlemesi sağlanmaktadır.

Bu çalışmada, cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımına, yaklaşımın tarihsel gelişimine, dünyada deneyim edilen ülke örneklerine ve Türkiye’de cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulamalarına değinilecektir.

2. TOPLUMSAL CİNSİYET, CİNSİYET VE BÜTÇE KAVRAMI

Toplumsal cinsiyet kavramını ortaya atan Ann Oakley toplumsal cinsiyeti toplum tarafından kadın ve erkeğe yüklenen rol ve sorumluluklar şeklinde tanımlamıştır (Gençoğlu ve Kuşkaya, 2016:697). Kaos kuramına göre, başlangıçta yapılan küçük değişiklikler ileride çok büyük değişikliklere neden olabilmektedir. (Kelebek Etkisi) Olayı cinsiyet açısından ele aldığımızda, cinsiyet (sex), kadın ve erkek arasındaki biyolojik, fizyolojik ve genetik farklılığı ifade eden bir kavramken sonradan kadın ve erkek arasındaki bu farklılığı kültürel ve sosyal değerler ekseninde şekillendiren toplumsal cinsiyet (gender) kavramına dönüşmüştür. Yani önceleri sadece biyolojik farklılığı dile getiren cinsiyet, sonradan toplumsal cinsiyete dönüşerek kadın erkek arasında yetenekler, ilgiler ve algılamalar bakımından farklılıklara ifade eder hale gelmiştir (Erol, 2008:199). Bu ifadeden yola çıkarak cinsiyetin doğuştan gelen statik bir olgu olduğunu bunun aksine toplumsal cinsiyetin yaşanılan toplumun kültürel değerleri ve yaşanılan zaman çerçevesinde değişebilen dinamik bir olduğunu söyleyebiliriz (Gürhan, 2010:59). Yani esasında cinsiyetin belirleyicisi doğayken, toplumsal cinsiyetin belirleyicisi kültürdür (Palabıyık, 2013:226).

Dünyada mevcut olan bütün toplumlarda kadın ve erkeğin büründüğü vasıf toplumun kültürel değerleri kapsamında birbirinden farklılık göstermektedir. Bir toplumda kadın ve erkeğin hangi davranış modellerini sergileyeceğine, hangi yetkiye ve vasa kimin ne ölçüde sahip olacağına ya da kimin malik olması gerektiğine dair bütün sorular bir toplumdan diğer topluma değişen toplumun sahip olduğu kültürel değerlerle cevaplandırılmaktadır. Ancak hemen hemen bütün toplumlarda toplumsal eşitsizliklerin ve farklılıkların mevcudiyeti değişmeyen ortak noktayı oluşturmaktadır (Günay ve Bener, 2011:158). Doğum öncesinde kız bebeklerin eşyaları için pembe, erkek bebeklerin eşyaları için mavi rengin seçilmesi ile başlayan ayırım kadın ve erkeğin yapabileceği işler, girebileceği ortamlar şeklindeki farklılıkları da içine alıp genişleyerek devam etmiştir (Palabıyık, 2013:227). Neredeyse bütün toplumlarda kadının rolü çocuk bakmak, aile içinde düzeni sağlamak ve sürdürmek iken erkeğin rolü para

kazanarak evin geçimini sağlamaktır. Kadına atfedilen bu vasıf kadının toplumsal yaşama adapte olmasında belirleyici unsur olarak kadının eğitime sınırlı ulaşımına, düşük maaşla istihdamına, iş yerinde ayrımcılığa uğramasına, karar alma sürecine katılma yoksunluğuna kadar daha birçok soruna gebe olmuştur. Sosyal ve ekonomik yaşamın şekillenmesinde kadının tercihleri ve öncelikleri göz ardı edildiği ve kadının bunu söze dökme imkanı pekte mümkün olmadığı için kadınların yüzleştiği bu haksızlık kadının doğumundan başlayarak günümüze kadar süregelmiştir (Külekçi ve Canbay, 2012:37). Diğer birçok canlı gibi insanoğlu da dişi ve erkek olarak iki ayrı cinste yaratılmıştır. Geçmişten günümüze kadar erkeklerin fiziksel olarak daha kuvvetli olmaları gerek sosyal, kültürel gerekse ekonomik ve siyasal alanda kadınlardan bir adım daha önde olmalarına sebep olmuştur. Doğa da kabul edilen büyük balık küçük balığı yer savı insanoğlu içinde geçerli olmuş, fiziksel olarak güçsüz olan kadınlar toplumda yukarıda sayılanlar dışında daha birçok eşitsizliklerle karşı karşıya kalmışlardır (Doğan, 2012:1).

Bütçeler devletin ekonomik, siyasi ve sosyal ihtiyaçlarını uygulamada kullandığı önemli bir maliye politikası aracıdır (Orhaner, 2007:34). Bütçe konusunda yapılan tanımlamalara baktığımızda bütçe, merkezi yönetime dahil kuruluşların belirli bir dönem içindeki gelir ve gider tahminleri ile bunların uygulanma esaslarını gösteren belge olarak ifade edilmektedir (Mutluer-Öner-Kesik,2011:8). Ya da genel bir deyişle bütçe, devlet gelir ve giderlerinin karşılıklı olarak gösterildiği belgedir (Erginay, 1975:189). 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununa göre bütçe, belirli bir dönemdeki gelir ve gider tahminleri ile bunların uygulanmasına ilişkin hususları gösteren ve usulüne uygun olarak yürürlüğe konulan belge şeklinde tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 24.12.2003). Yapılması öngörülen faaliyetleri ortaya çıkarmak ve bu faaliyetlerin yapılabilmesi için gerekli olan giderleri belirlemenin yanında bu faaliyetleri yerine getirebilmek için gerekli olan kaynağın nasıl sağlanacağına da bilinmesi gerekmektedir. Konuyu kamusal açıdan ele aldığımızda devletin yapmakla mükellef olduğu mali, iktisadi ve sosyal fonksiyonları icra edebilmesi için bu kapsamda bir bütçe hazırlaması gerekmektedir (Akdoğan, 1999:307). İşte devlet olmasının verdiği bu güce dayanarak gerekli kaynakları temin etmek, yapılacak hizmetleri öncelik sırasına göre dizmek, mevcut kaynaklar ile yapılacak hizmetleri karşılaştırmak devletin asli fonksiyonudur (Akgündüz, 1997:167).

Devletin politikalarını etkin bir şekilde yürütmesinde kullandığı önemli araçlardan biri olan devlet bütçeleri, devletin yapmakla mükellef olduğu fonksiyonları icra etmesi ve bu fonksiyonlar için gerekli kaynağı sağlaması amacıyla hazırlanmaktadır. Yürütme erki olan siyasal iktidar hem kamu harcamalarını icra ederken hem de gerekli gelirleri temin ederken cinsiyet ayrımını göz önünde bulundurmamaktadır. İşte bütçelerin cinsiyet ayrımını dikkate almadan hazırlanmış olmaları yani kadınların ve erkeklerin önceliklerinin, toplumsal rollerinin, tercihlerinin ve ihtiyaçlarının dikkate alınmaması toplumsal eşitsizliklere neden olmakta ve bu eşitsizlik genellikle kadınlar aleyhine sonuçlanmaktadır (Meriç, 2007:59). Cinsiyet körü bir yaklaşımla yani cinsiyet ayrımı dikkate alınmadan hazırlanan bütçeler, kadın erkek eşitsizliğini de beraberinde getirmektedir (Erkan, Şentürk, Akbaş, Paksoy, 2012:88). Bütçelerin cinsiyet perspektifini göz ardı ederek oluşturulması, halen çoğu ülkede kadınların kamusal hizmetlerden yeterli miktarda faydalanmasını önlemekte, eğitim haklarından yoksun bırakılmasına sebep olmakta, yetersiz istihdama ve mobbinge yol açmakta, karar süreçlerinde kadınların aktif rol oynamasını engelleyerek birçok konuda eşitsizliklerle yüzleşmelerine sebebiyet vermektedir. İşte karşılaşılan bu sorunları bertaraf etmek maksadıyla Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme kavramı geliştirilmiştir (Tepekule, Özcan, Kayalidere, 2016:2319).

3. TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEME KAVRAMI

Cinsiyete duyarlı bütçeleme kavramı, kamusal harcama ve kamusal gelirlerin kadın ve erkekler yanında kız ve erkek çocuklarının üzerinde bıraktığı doğrudan ve dolaylı etkinin belirlenmesine imkan tanıyan bir bütçe yaklaşımıdır (Şenesen, 2013:100). Bir başka ifadeyle toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımı, belirli bölgelerde iyi durumda olmayan kız ve erkek çocukları ile kadınların ve erkeklerin bu durumunu değiştirmeyi, bu durumun altında yatan nedenleri gün yüzüne çıkarmayı hedefleyen politik müdahaleler bütünü şeklinde ifade edilebilir (Budlender, 2005:10). Aynı zamanda bu yaklaşımın, uygulanan politikaların kadın ve erkek üzerinde ne derece etkin olduğunu belirleme hususunda siyasal iktidara yol göstermesi açısından bir pusula niteliği de taşıdığı söylenebilir (Bellamy, 2002:1).

Bu yaklaşımda güdülen amaç, kamu gelirleri ile kamu harcamalarının miktar, bileşim ve karar sürecinin cinsiyet perspektifi ile harmanlanıp çözümlenmesi ve bütçenin toplumda kadın erkek eşitsizliğini önleyen bir araç rolü üstlenerek kadının toplumsal hayatta daha fazla rol almasını sağlamaktır. Bu doğrultuda hareket edildiği takdirde bütçeler cinsiyet eşitsizliğinin bir aracı olmaktan çıkacaktır (Özuğurlu, 2017:24).

Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına, kadın haklarının kazanılmasına, fakirliğin azaltılmasına, ne kadar meblağ tahsis edildiği ve tahsis edilen miktarın ne kadarının harcandığının izlenmesine olanak tanıyarak hesap verilebilirliğin ve saydamlığın artırılmasında, kadını ekonomik sahada daha güçlü kılarak toplum refahının ve ekonomik üretkenliğin artırılmasında kadına, erkeğe, kız ve erkek çocuğuna adil mal ve hizmet teminini sağlayarak iyi ve demokratik yönetim anlayışının sağlanmasında çok önemli rol oynamaktadır (Klatzer, 2012:12-14).

Bu yaklaşım, kadın için ayrı erkek için ayrı bir bütçe oluşturulmasını önermemekte aksine kamusal kaynakların kadın ve erkekler üzerinde eşit bir şekilde dağıtılmasını sağlamak maksadıyla oluşturulmuştur (Bellamy, 2002:1). Kamusal harcamaların yarısının (%50) kadınlara, diğer yarısının (%50) erkeklere eşit bir şekilde bölüştürülmesi gibi bir durum söz konusu olmamakla birlikte ulaşılmak istenen amaç, kamusal harcamaların kadın ve erkeğin önceliğini ve tercihini dikkate alarak eşit bir biçimde dağıtılmasıdır. Bu yaklaşımın vergileme konusundaki perspektifi kamu harcamaları konusundaki bakış açısıyla tutarlıdır. Yani vergileme açısından ulaşılmak istenen amaç kamu gelirleri olan vergilerin yarısını kadınlardan, diğer yarısını erkeklerden almak değil tersine kadın ve erkekleri bir takım hak ve yetkilere malik şahıslar olarak düşünmektir (Tüğen ve Özen, 2008:3).

Bu bütçeleme sisteminde, kamusal harcamaların ve gelirlerin kadın ve erkek üzerindeki etkisi göz önüne alınarak yapılması yani cinsiyet perspektifinden bakılarak yapılma zorunluluğu vardır. Elbette ki bütün kamusal harcamalarda cinsiyet ayrımı yapmanın olanağı yoktur. Özellikle tam kamusal mal niteliğinde olan mallarda cinsiyet ayrımı yaparak hangi cinsin bu mallardan daha çok faydalandığını tespit etmek olanaksızdır. Ama yarı kamusal mal niteliğinde olan eğitim ve sağlık harcamalarında örneğin sağlıkta anne ve bebek sağlığı çerçevesindeki projelere yapılan harcamalar ile eğitimde kız çocuklarına yönelik yapılan harcamalar kadınları ilgilendirdiği için bilhassa bu şekilde kamusal

hizmetten yararlananların ayrımının yapılabildiği alanlarda cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımı büyük önem kazanmaktadır (Ayas, 2016:9).

4. CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEME YAKLAŞIMININ TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Cinsiyete duyarlı bütçeleme anlayışının gelişiminde feminist grupların yıllar süren çabaları, kadınların toplumsal statülerinin arttırılması konusunda artan duyarlılık, kadın erkek eşitsizliği hususunda bilinçlenme yanında bu konuda sağlanan esas kilit gelişme düzenlenen konferanslardır. 1975 yılında Meksika şehrinde ilki düzenlenen Birinci Dünya Kadın Konferansında cinsiyet eşitsizliğinin önlenmesi amacına yönelik olarak, cinsiyet ayrımcılığının yok edilmesi, kalkınma sürecine kadınların dahil edilmesi ile dünya barışına kadınların daha çok katkı sağlaması şeklinde üç ana amaç belirlenmiştir.

Sonrasında 1980 yılında Kopenhag şehrinde düzenlenen İkinci Dünya Kadın Konferansında eğitimde, sağlıkta ve istihdamda fırsat eşitliği prensibi vurgulanmıştır.

1985 tarihinde Nairobi’de üçüncüsü düzenlenen Üçüncü Dünya Kadın Konferansında Birleşmiş Milletlerin katılımcılara sunduğu bilgilerden yola çıkarak kadının toplumsal statüsünün arttırılması kadın erkek eşitliğinin sağlanması hususunda yapılan çalışmaların sınırlı sayıda kadını kapsadığı görülmüş bu nedenle barış, kalkınma ve eşitlik hedeflerine dair yeni metotların araştırılmasının gerekliliği ele alınmış ve gelişme sürecini saptamak amacıyla anayasal ve yasal ölçümler, sosyal katılımılıkta eşitlik ve siyasi katılımılık ile karar vermede eşitlik çerçevesinde bu üç alan belirlenmiştir. (Tüğen ve Özen, 2008:2-3).

1995 yılında Pekin’de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansında cinsiyete duyarlı bütçe yaklaşımına dair net hükümler gündeme gelmiştir (Tüğen ve Özen, 2008:2-3). Bugüne kadar gerçekleştirilen en büyük konferans olma özelliği gösteren pekin konferansına 189 ülkeden 17.000 temsilci katılmış ve konferansta kadınların yaşadıkları sorunların evrensel nitelik taşıdığı belirtilmiştir (Dikici, 2015:36). Pekinde düzenlenen konferans, cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımının uluslar arası yazında büyük ilgi görmesinde etkili olmuştur. Çünkü

bu konferansta uygulanacak politikaların ve yürütülecek projelerin cinsiyet perspektifiyle tutarlı olma gerekliliği ele alınmıştır (Demir, 2011:143).

5. CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEME YAKLAŞIMININ UYGULANDIĞI DÜNYA ÖRNEKLERİ

Dünyada cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulamasını ilk gerçekleştiren ülke Avustralya'dır. Avustralya'nın ardından uygulama İsveç, Fransa, Belçika, Birleşik Krallık, Meksika, Güney Afrika, İspanya, İtalya, Ruanda, Sri Lanka, Hindistan, Almanya, Filipinler gibi daha birçok ülkede deneyim edilmeye başlanmıştır (Genç, 2010:51). Ülkeler kendi bütçe sistemiyle tutarlı bir sistem geliştirerek uygulamaya koymuşlardır (Külekçi ve Canbay, 2012:41). Uygulama örnekleri yıllar ilerledikçe artış göstermiş ve şuan da cinsiyete duyarlı bütçe uygulaması dünya genelinde 60'tan fazla ülkede gerçekleştirilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere nazaran cinsiyete duyarlı bütçe uygulama konusunda daha başarılı oldukları görülmektedir (Yıldız ve Uğur, 2016:282).

Cinsiyete duyarlı bütçe sistemini uygulayan bazı ülkelere aşağıda yer verilmiştir.

5.1.Avustralya

Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme anlayışı ilk kez 1980 yılında federal düzeyde Avustralya'da uygulama alanı bulmuştur. "Kadınların bütçesi" olarak başlayan program 1987 yılında kadın bütçesi raporuna bürünerek bütçeleme sürecinde resmi olarak yer alabilir duruma gelmiştir. Kamu kurumlarına tahsis edilen ödeneklerin kadınlar üzerinde bıraktığı etkinin incelenerek ulaşılan neticenin bir belge oluşturulup gelecek yıl bütçesine eklenmesi görevi kamu idarelerine verilmiştir. Bu çerçevede kamu idarelerinden beklenen hareket, kadınların önceliklerini ve tercihlerini dikkate alan bir idari yapı oluşturulmalarıdır (Genç, 2010:51).

Bu yapılan ilk uygulamada ulaşılmak istenen amaç, hükümet tarafından yapılan bütçe uygulamalarının kadınlar üzerine bıraktığı etkiyi analiz etmektir (Erkan vd, 2012:97). Avustralya Kadın Statüsü Bakanlığı Kadın Bütçesi olarak nitelendirilen dokümanda iş hayatında ve çalışma hayatında eşitlik, çocuk bakımına yardım, kadın ve erkeğin sıhhatine destek, kadına yönelik şiddetle mücadele, kamu kurumlarında eşitlik sağlamak gibi bazı hedefler belirlemiştir (Şenesen, 2013:110).

1980-1990 yılları arasında Avustralya'nın altı eyaletinde ve iki özel bölgesinde sistem uygulamaya konmuştur. 1990'lı yılların ortalarından itibaren devlet tarafından gösterilen ilginin azalmasıyla birlikte uygulama örnekleri de azalma göstermiş, 1997 yılında Avustralya'nın dört eyaletinde(Victoria, Kuzey Özerk Bölge, Tazmania ve Queensland) kadın bütçelerine dair programlar yürütülmüş ve iki eyaletteki (Queensland, Victoria) çalışmalara son verilmiştir. Diğer eyaletlerden biri olan Tazmania ise 2000 yılından beri kadınların bütçesini yayınlamamıştır. Kadınların bütçesini yayımlayan tek eyalet olan Kuzey Özerk Bölgenin yayınladığı bütçe ise kadınlara yönelik ana amaçlardan yoksun olarak sadece Kadınların Politika Ofisinin eylemlerini kapsamaktadır (Erkan vd, 2012:98).

5.2. Fransa

Fransız devleti tarafından 2000 yılında cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçmek ve kadın haklarını sağlamak amacıyla sarı rapor olarak adlandırılan bir bütçe raporu hazırlanmıştır. Bu rapor, cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla ayrılan ödenekler ve yapılan harcamaları içermektedir. Hazırlanan bu rapor sayesinde cinsiyet eşitsizliğini önlemek ve kadın haklarını sağlamak amacıyla yapılan harcamaların etkin bir şekilde kullanılıp kullanılmadığının parlamento nezdinde izlenmesi ve sonucun değerlendirilmesi sağlanmıştır. 2000 yılından itibaren Fransız hükümeti tarafından hazırlanan bütçe tasarılarına, cinsiyet eşitsizliğini önlemek ve kadına dair ihtiyaçları temin etmek amacıyla cinsiyete duyarlı bütçe fikrine has bu belge eklenmektedir (Doğan, 2012:58).

Ayrıca Fransa'da kadınların girişimciliğini teşvik etmek amacıyla ciddi bir destek de söz konusudur. İstatistiklere bakılığında yeni kurulan her 100 firmadan 27'sinin kadınlar tarafından oluşturulduğu görülmüştür. Kadınların yeni girişimlerde bulunmasını sağlamak için Kadınlara Özel Garanti Fonu'ndan ciddi miktarda meblağlar tahsis edilmekte ve bu meblağlar yıldan yıla artış göstermektedir (Yıldız ve Uğur, 2016:183).

5.3.Hindistan

Hindistan'da kadınlara yönelik iş imkanları Dehli'deki Birleşmiş Milletler Kadın Gelişim Fonu yardımıyla artış göstermiştir. Cinsiyete duyarlı bütçe çalışmalarının geliştirilmesinde kadın vekiller önemli aktörlerdir. Cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla yapılan çalışmalardan ilki 2000-2001 yılları arasında düzenlenen Ulusal Ekonomi Anketidir (Kalaycı ve Kartalçı, 2011:36).

5.4.Güney Afrika

Avustralya'nın ardından cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımının uygulandığı ikinci ülke olma özelliği gösteren Güney Afrika'da cinsiyete duyarlı bütçe yaklaşımı, cinsiyet eşitliğinin önemini altını çizen anayasa değişikliği sonrasında bakanlıklara aktarılan ödeneklerin kadınlar üzerinde ne gibi bir etki bıraktığının incelenmesi amacıyla oluşturulmuştur. Cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla bütçe örnekleri oluşturulmuş, bu örneklerde yapılan harcamalar yanında gelirlerin toplanması konusunun da önemli olduğu belirtilmiştir (Genç, 2010:52). Yapılan faaliyetlerden verim alınabilmesi için istatistiki verilerin tamamına erişimin sağlanmasının ehemmiyeti vurgulanmıştır. (Yıldız ve Uğur, 2016:286).

5.5.Sri Lanka

Sri Lanka'da yapılan kamusal harcamaların etkisini araştırmak maksadıyla beş tane bakanlık görevlendirilmiştir. Ayrıca kamu sektöründeki cinsiyet dağılımını araştırmak için bir sistem kurulması gündeme gelmiş ve elde edilecek bilgilerin birleştirilerek bir nokta da incelenmesinin önemi vurgulanmıştır. Cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla önlemler alınmış ve bu önlemler daha çok eğitim, tarım ve endüstri alanlarında derinleşmiştir. Cinsiyete dayalı bütçelerin uygulamaya konmasıyla ileriki dönemler için belirli stratejiler geliştirilmiştir. Bunlar; kamusal gelir ve kamusal harcamaların cinsiyetler arasında dağılımı hususunda ne gibi bir değişiklik olduğunu belirlemek için bazı metotlar geliştirmek, sosyal kesimlerin desteğini alarak onları harekete geçirmek şeklindedir (Işık ve Işık, 2010:185).

5.6. İsveç

İsveç'te bütün bakanlar politikalarını uygulamaya koyarken cinsiyet eşitliğini dikkate almak mecburiyetindedirler. Esas sorumluluk ise Kadın ve Aileden Sorumlu Bakanlığa düşmektedir. Bu bakanlık cinsiyet eşitliğini sağlamaya dönük politikalar oluşturulmasından ve oluşturulan bu politikaların diğer bakanlıklarla eş güdümlü bir biçimde yürütülmesinden sorumludur (Yıldız ve Uğur, 2016:283). Her bakanlığın kendi kapsamına giren konular çerçevesinde cinsiyet eşitliğinin sağlanmasından sorumlu tutulması cinsiyete duyarlı bütçe yaklaşımı hususunda üzerinde önemle durulması gereken şeydir (Genç, 2010:53).

5.7.Almanya

Almanya’da Kadınları Geliştirme grubunun bir üyesi olan Frauenforum, cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe yaklaşımı üzerinde çalışan bir sivil toplum örgütüdür. Merkez üssü Berlin’de bulunan bu örgüt içinde cinsiyet bütçesi konusunda faaliyet gösteren bir bütçe grubu bulunmaktadır (Işık ve Işık, 2010:187). Bu örgüt cinsiyet eşitliğinin önemine vurgu yapmak için çeşitli konferanslar düzenlemiştir.

2003 yılından beri Almanya’da toplumsal cinsiyet ve bütçe alanında ihtisaslaşmış kişilerce IMA-GM isimli bir birim oluşturularak cinsiyet eşitliği konusunda bilinç oluşturmak amaçlanmıştır. Yapılan çalışmalar meyvesini vermiş ve 2005-2006 yıllarından beri toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulaması Almanya’da deneyim edilmeye başlanmıştır (Doğan, 2012:56).

5.8. İtalya

İtalya’da cinsiyete duyarlı bütçeleme planı aslında 2000 yılında düzenlenen bir seminer programında gündeme gelmiş, ancak yaşanan hükümet değişikliği nedeniyle plan hayata geçirilememiştir. Daha sonra 2002 yılında İtalya’da dört bölgede plan uygulamaya konmuştur (Yıldız ve Uğur, 2016:284). Yerel yönetimlerin sorumluluğu kapsamında yürütülen bölgesel politikalarda, emek istihdamı ve farklı ulaşım hizmetlerine dair konular ele alınmıştır (Doğan, 2012:83).

İtalya’nın bazı bölgelerinde yerel düzeyde cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik olarak kadın istihdamını arttırma, eğitilmiş kadın perspektifini aşılama, kadınların tercihleriyle tutarlı ulaşım hizmeti sunma, çocuklar için bakım evleri açma gibi birçok hizmet sunulmaktadır (Yıldız ve Uğur, 2016:284).

5.9. Ruanda

Cinsiyete duyarlı bütçe yaklaşımını uygulayan ülkelerden biri olan Ruanda’da 1999 yılında cinsiyet eşitliğini ve hükümetin cinsiyetçi yaklaşımını dikkate alarak eşitlikçi politikalar uygulanmasını yönelik Cinsiyet ve Kadının Gelişimi Bakanlığı oluşturulmuştur. Bu bakanlık kapsamında organize edilen cinsiyete duyarlı bütçe yaklaşımı Maliye Bakanlığı ile koordineli bir şekilde yürütülmektedir. Bu iki bakanlık arasındaki ilişkinin sağlanması amacıyla çeşitli dönemlerde toplantılar düzenlenmektedir. Ayrıca Maliye Bakanlığı bünyesinde çalışan personellere eğitim programı düzenlenerek, bakanlığın bütçesinin cinsiyete

duyarlı bir şekilde nasıl oluşturulacağı konusunda bilgiler aktarılmaktadır. Ruanda’da yürütülen orta vadeli harcama yapısı ile cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımı eşgüdüm içerisinde sürdürülmektedir (Tüğen ve Özen, 2008:6-7).

5.10.Filipinler

Filipinler’de cinsiyetçi bütçe yaklaşımı 1994 yılında uygulamaya konmuştur. Uygulama, kamuya ayrılan bütçenin %5’ini cinsiyetçi bütçe yaklaşımına uygun olarak yapılan faaliyetlerin planlanmasına, uygulanmasına ve sonuçların incelenmesine ayrılması şeklinde yürütülmektedir (Meriç, 2007:64).

6. TÜRKİYE’DE CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇE UYGULAMASI

Türkiye’de cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulaması henüz yürürlüğe konulmamıştır ve ülkemizde bu bütçeleme yaklaşımının başlangıcına dair de kesin bir tarih bulunmamaktadır. Ancak ülkemizde başta anayasamız olmak üzere çıkarılan birçok kanunda, kamu idareleri tarafından yürütülen projelerde ve KAGİDER (Türkiye Kadın Girişimciler Derneği), İKAM (İstanbul Kadın Araştırmaları Merkezi), TESEV (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı) ve KA.DER (Kadın Adayları Destekleme Derneği) gibi daha birçok sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen faaliyetlerde cinsiyetçi bütçelemenin izleri bulunmaktadır.

Türkiye’de Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme yaklaşımının temeli 1987 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatına bağlı Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü kapsamında Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu oluşturmasıyla atılmıştır. Bu birimin kurulmasıyla cinsiyet eşitliği kurumsal açıdan ele alınmıştır. Ardından 1990 yılında şuan ki adıyla Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü kadına sosyal, iktisadi, siyasi ve kültürel alanda layık olduğu vasfi sağlamak amacıyla başbakanlığa bağlı olarak kurulmuştur. Daha sonraları Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlanan kurul faaliyetlerini alt birim olarak yürütmüştür (Yıldız ve Uğur, 2016:288).

Toplumda kadına sahip olduğu vasfi kazandırmak için hareket eden bu kurul 2006 yılında “Medeniyetler İttifakında Kadın” konulu uluslar arası kongre düzenleyerek cinsiyetçi bütçeleme yaklaşımının altyapısını hazırlamıştır. Bu kongre sonucunda açıklanan raporda sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanabilmesinin ancak kadının üretime, karar alma mekanizmasına ve siyasete

etkin katılımı ile mümkün olabileceğinin altı çizilmiştir. Ve bunun yanında cinsiyet eşitliğinin yasalarda, fırsatlarda ve etkin katılımda eşitliğin sağlanması ile oluşabileceği belirtilmiştir (Tüğen ve Özen, 2008:7).

1995 yılında Pekin’de düzenlenen dördüncü dünya kadın konferansında Türkiye, kadına karşı bütün eşitsizliğin ve ayrımcılığın önüne geçilmesi, anne ve çocuk sağlığı için gereken önemi gözeterek ölümlerin engellenmesi ve zorunlu temel eğitim yılının arttırılarak okur-yazar olmayan kadın sayısının azaltılması gibi alınan bir takım kararları onaylayarak bazı sorumluluklar üstlenmiştir (Işık ve Işık, 2010:202).

Ülkemiz ayrıca uluslar arası alanda kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik olarak 1985 yılında “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi’ni” (CEDAW) imzalamıştır. Bu sözleşmede güdülen amaç her alanda kadın erkek eşitliğinin sağlanması, kadın ve erkeğe yüklenen geleneksel rollerin ortadan kaldırılması, ayrımcılık içeren tüm uygulamalara son verilmesidir. Sözleşme kadınlara karşı ayrımcılığı yok etmek amacını taşıyan tek yasal belge olma özelliği de göstermektedir (Örücü ve Bakırtaş, 2012:472).

Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe yaklaşımı ilk defa Sekizinci beş yıllık kalkınma planı “Toplumda Kadın Katılımı” özel ihtisas komisyonu raporunda gündeme gelmiştir. Ancak kalkınma planlarında cinsiyete duyarlı bütçenin ele alınması ise onuncu kalkınma planında olmuştur (Tepekule, Özcan ve Kayalıdere, 2016:2327).

Ülkemizin 2011 yılında imzaladığı İstanbul Sözleşmesinde (Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi) toplumsal cinsiyetin izleri bulunmaktadır (Uygur, 2015:123).

Dünya Ekonomik Formu (WEF) tarafından yayınlanan 2016 yılı Cinsiyet Eşitsizliği raporunda Türkiye, 144 ülke içerisinde 130’uncu olmuştur. (WEF, 2016) Olayı iller bazında ele aldığımızda ise İstanbul kadın erkek eşitliğinin en iyi olduğu il olma özelliği gösterirken sıralamanın en sonunda yer alan Bitlis, kadın erkek eşitsizliğinin en fazla olduğu il olarak yer almıştır (www.tepav.org.tr).

6.1.Çıkarılan Kanunlarda Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme

6.1.1. 6111 sayılı Kanun Kapsamında Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Yaklaşımı

Türkiye’de cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımı çerçevesinde atılan adımlardan birisini 6111 sayılı yasa oluşturmaktadır. Bu yasada kadınların çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve kadının toplumsal statüsünü artırılması hususunda bazı düzenlemeler mevcuttur (Yıldız, 2015:89).

Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe yaklaşımı Türk bütçe sisteminde tam anlamıyla uygulanmamaktadır. Ancak kamu kurumları tarafından icra edilen ve cinsiyet eşitliğini amaçlayan bazı faaliyetler için ayrılan kaynaklarda cinsiyetçi bütçenin izleri bulunmaktadır. Bu çerçevede 13/02/2011 yılında çıkarılan Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile özel ve kamu sektörü ayrımı gözetmeksizin kadınların çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve kadın istihdamını geliştirmeye yönelik adımlar atılmıştır (Örücü ve Bakırtaş, 2012:473). Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımının altını çizdiği kadının toplumsal statüsünün artırılması ve eşitlikçi koşulların sağlanması ilkesi bu yasayla pekiştirilmiştir.

Yapılan düzenlemelerden bazıları şu şekildedir;

- Kadının erken doğum yapması durumunda doğumdan önce kullanmadığı izini doğum sonrası dönemde kullanım hakkı getirilmiştir. Bu düzenleme ile doğum yapan kadının izin hakkı ile ilgili iyileştirmeler sağlanmıştır.
- 18 yaşından büyük kadınları, mesleki yeterlilik belgesi sahiplerini, mesleki ve teknik eğitim veren orta veya yükseköğretimi veya Türkiye İş Kurumunca düzenlenen işgücü yetiştirme istihdam eden işyeri sahiplerine prim desteği getirilerek kadının istihdamı teşvik edilmiştir.
- Kadın memurların süt izni hususunda da iyileştirici düzenlemeler yapılmıştır (2011, 6111 sayılı kanun).

6.1.2. Diğer Kanunlarda Yapılan Düzenlemeler

Türkiye 2000’li yıllardan bu yana kadın erkek eşitliğini sağlamak, kadına karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması için çeşitli adımlar atmıştır. Anayasanın 2001 yılında 41. maddesinde, 2004 yılında 90. maddesinde ve 2010 yılında 10. maddesinde yapılan düzenlemelerle kadın erkek eşitliği prensibi kuvvetlendirilmiştir (www.tbmm.gov.tr).

2002 yılında yürürlüğe giren yeni medeni kanun ile eşlere eşit söz hakkı tanınmış, aile reisi terimi kaldırılmış ve kadınlara evlendikten sonra kızlık soyadını

kullanma yetkisi verilmiştir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda ve 4857 sayılı İş Kanununda çalışma alanlarında kadına yönelik cinsel tacize dair ilk düzenlemeler yapılmıştır. 2007 yılında Gelir Vergisi kanununda yapılan bir düzenleme ile ev içinde kadınlar tarafından yapılan her türlü eşyanın kermes, festival ve kamu kurumları tarafından geçici olarak belirlenen yerlerde satılmasından sağlanan kazançlar gelir vergisinden muaf tutulmuştur (Doğan, 2012:148-150).

6.2. Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Oluşturulması

Kadın erkek eşitliğinin sağlanması ve kadına karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması amacıyla TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu 2009 yılında 5840 sayılı yasa ile oluşturulmuştur (Dinmezpınar, 2014:6).

Komisyon kadına yönelik her türlü ayrımcılığın yok edilmesi amacı gütmesinin yanında her türlü şiddet ve hak ihlali gibi konularda ilgili başvuruları inceleyerek gerekli mercileri uyarılmaktadır. Komisyon aynı zamanda Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamaya Yönelik Ortamın Desteklenmesi Projesini de yürüterek, kadın erkek fırsat eşitliğine ilişkin sorunların gerek yasal düzeyde gerekse uygulamada iyileştirilmesini sağlayarak etkili bir meclis denetimi sağlamayı amaçlamaktadır (www.tbmm.gov.tr). Komisyonun kurulması ile Türkiye’de cinsiyet eşitliğini sağlamaya dair kurumsal yapının üçüncü sacayağı oluşturulmuştur. Aile ve Sosyal Politikalar bünyesindeki Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü bu yapının idare içindeki ayağını oluştururken kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği hakkında çalışan sivil toplum kuruluşları diğer ayağı oluşturmaktadır (Dinmezpınar, 2014:8).

6.3. Yapılan Diğer Faaliyetler

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) tarafından iyi yönetim programı çerçevesinde “Yerelde Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Kılavuzu” yayınlanmıştır. 2012 yılında Haklı Kadın Platformunca “Eşitlikçi Bütçe Çalıştayı” düzenlenmiş ve Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme kavramı ele alınmıştır. İstanbul Üniversitesi Küresel Siyaset ve Yönetim Uygulama ve Araştırma Merkezi, FES, SIDA ve KEİG Platformu işbirliğiyle “Dirlik Temelli Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme” (DTCDB) çalışmalarını, dünyadaki ilk uygulamaların neticelerini görüşmek ve halka ilan etmek amacıyla 2013 yılında İstanbul’da milletlerarası bir toplantı düzenlenmiştir. Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı tarafından AB desteğiyle yürütülen “Toplumsal Cinsiyet Temelli Yerel Bütçe Analizi” başlıklı proje ile konu yerel yönetimler ekseninde görüşülmüştür. Türk

Demokrasi Vakfı ve İstanbul Kadın Araştırmaları Merkezi tarafından yürütülen ve Marmara Boğazları ve Belediyeler Birliği'nin ortağı olduğu “Yerel Yönetimlerde Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Marmara Modeli” eğitim projesi ile Marmara Bölgesi'nde toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

2001 yılında Dünya Bankası aracılığıyla yürütülen Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) ile başlayan ve 2003 yılına gelindiğinde ülke kapsamında yaygın hale gelen Şartlı Nakit Transferi uygulaması çerçevesinde nüfusun en yoksul yüzde 6'lık kesiminin eğitim ve sağlık hizmetlerinden faydalanabilmesi amacıyla belirli tutarda ödeme yapılmaktadır. Bu açıdan Ülkemizde Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme yaklaşımının uygulanması çerçevesinde Şartlı Nakit Transferi uygulaması son derece büyük önem arz etmektedir.

Birleşmiş Milletler Kadınların İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı kapsamında İçişleri Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı (SIDA) iştirakiyle Kadın Dostu Kentler Projesi yürütülmüştür (KEFEK, 2014:24-28).

7. SONUÇ

Geçmişten günümüze gelinceye kadar kadınların fiziksel bakımdan erkeklere kıyasla daha güçsüz olmaları hem sosyal, kültürel hem de siyasal ve ekonomik alanda kadınların birçok eşitsizliklere gebe kalmasına yol açmıştır. Devletlerin politikalarını uygulamada önemli bir mali araç olan bütçelerin, kadın erkek arasındaki farklılıkları dikkate almadan hazırlanması bu eşitsizliğin pekiştirilmesinde etkili rol oynamıştır. Ancak yıllar ilerledikçe küreselleşme ile birlikte birçok alanda değişim ve gelişim yaşanmıştır. Bütçe de bu gelişim ve değişimden payını almış ve çeşitli bütçeleme yaklaşımları ortaya atılmıştır. İşte bunlardan biri de toplumda dezavantajlı kesim olarak atfedilen kadınları kapsayan toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımıdır.

Bu yaklaşımın temel amacı, yapılacak kamu harcamalarında ve toplanacak kamu gelirlerinin cinsiyet perspektifinden bakılarak yapılmasını sağlamak ve bütçeleri cinsiyet eşitsizliğini körükleyen bir araç olmaktan çıkararak kadını toplumda ait olduğu statüye ulaştırmaktır.

İlk uygulama örneğinin temeli Avustralya'da atılan bu yaklaşım, Avrupa Birliğine uyum politikaları çerçevesinde Ülkemizde de uygulama olanağı bulmuştur.

Türkiye’de gerek anayasamızda ve çıkarılan kanunlarda gerekse sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen faaliyetlerde cinsiyetçi bütçeleme izleri bulunmaktadır fakat kısıtlı bir ilerleme söz konusudur.

KAYNAKÇA

Akdoğan, A, Kamu Maliyesi. Ankara: Gazi Kitapevi, 1999.

Akgündüz, A, “*Arşiv Belgeleri Işığında Sayıştay Tarihi*”, 135. Kuruluş Yıldönümü Sayıştay Yayınları. 1997.

Ayas, I.” *Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Toplumsal Kabul Edilebilirliği: Marmara Bölgesi Alan Çalışması*”, Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2016, 7-21.

Bellamy, K (2002). *Gender Budgeting*, <http://wbg.org.uk/wp-content/uploads/2016/11/Gender-Budgets-Council-of-Europe-Bellamy-2003.pdf>, Erişim Tarihi: [18.01.2017]

Budlender, D (2005). “*Expectations versus realities in gender- responsive budget initiatives*”, United Nations Research Institute For Social Development (UNRISD),[http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/0D98E65D9D993D4AC1257013005440D1/\\$file/dbudlende.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/0D98E65D9D993D4AC1257013005440D1/$file/dbudlende.pdf), [Erişim Tarihi:18.01.2017]

Demir, M. “*Devlet Bütçesinin Cinsiyet Eşitliğini Sağlamadaki Rolü ve Türkiye*”, Bütçe Dünyası Dergisi. 35, 2011, 136-150.

Dikici, U. “*Dünyada Yeni Bir Bütçeleme Anlayışı Olarak Katılımcı Bütçeleme Yaklaşımı ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2015.

Dinmezpinar, C. “*TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu*”, Yasama Dergisi. 28, 2014, 5-29.

Doğan, A. “*Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Türkiye Değerlendirmesi*”, Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, 2012.

Erginay, A. Kamu Maliyesi. Ankara:Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1975.

Erkan, B.Şentürk, M. Akbaş, Y.E& Paksoy, S. “*Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Bütçeleme (Cinsiyete Duyarlı Bütçe Yaklaşımı)*”, Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi. 5:9, 2012, 85-105.

Erol, M. “*Toplumsal Cinsiyetin Tutumlar Üzerindeki Etkisi*”, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi. 32:2, 2008, 199-219.

Genç, M. “*Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Kamu Hizmetlerinde Etkinlik*”, Sayıştay Dergisi. 77, 2010, 33-61.

Gençoğlu, P & Kuşkaya, S. “*Küresel Cinsiyet Uçurumu (Global Gender Gap) Açısından Avrupa ve Orta Asya Ülkelerinin Değerlendirilmesi: İstatistiksel Bir Analiz*”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 9:46, 2016, 696-705.

Gürhan, N. “*Toplumsal Cinsiyet ve Din*”, e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi. 2:4, 2010, 58-80.

Günay, G., Bener, Ö. “*Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri*”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi. 15:3, 2011, 157-171.

Kalaycı, İ., Kartalıcı, K. “*Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme(CDB): AB-Türkiye Müzakere Sürecinde TBMM İçin Somut Öneriler*”, Mülkiye Dergisi. 35:273, 2011, 25-41

Klatzer, E (2012). Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Bütçeleme Klavuzu, TESEV İyi Yönetişim Programı, Tesev Yayınları, http://teseiv.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Yerel_Yonetimlerde_Toplumsal_Cinsiyet_Esitligi_Ve_Butceleme_Kilavuzu.pdf, Erişim Tarihi: [12.03.2017]

KEFEK (2014) Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Komisyon Raporu, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/kefek_but_rpr.pdf, [Erişim Tarihi:12.02.2017]

Külekci, C., Canbay, T. “*Kadına Haklarının Kazandırılmasıyla Birlikte Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme*”, Electronic Journal of Vocational Colleges (Ejovoc). 1, 2012, 32-48.

Meriç, M. “*Feminizme Mali Bakış (Cinsiyete Duyarlı Bütçeler)*”, Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi. 44:509, 2007, 58-67.

Mutluer, M. K. Öner, E & Kesik, A, Bütçe Hukuku, İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.

Orhaner, E. Kamu Maliyesi, Ankara:Siyasal Kitapevi, 2007.

Örücü, A.İ & Bakırtaş, D. “6111 Sayılı Kanunun Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Perspektifinden Değerlendirilmesi”, Maliye Dergisi. 162, 2012, 467-477.

Özüğurlu, H.Y. “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Temelinde Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme”, Journal of Awareness (JoA). 1, 2017, 19-26.

Palabıyık, A. “Toplumsal Cinsiyete Sosyolojik Bir Yaklaşım: Ortadoğu'nun Halleri”, Doğubatu Üç Aylık Düşünce Dergisi. 63, 2013, 225-257.

Şenesen, G.G. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Kapsam, Örnekler ve Türkiye İçin Öneriler, Kamu Bütçesinde Yeni yaklaşımlar. Ankara:Seçkin Yayıncılık, 2013.

Işık, A., Işık, H. “Sosyal Eşitsizliklerin Giderilmesinde Bir Çözüm Önerisi: Cinsiyet Esaslı Bütçeleme (Teori, Gelişim ve Uygulama)”. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi. 0:57, 2010, 168-211.

Tepekule, U., Özcan, P.M., Kayalıdere, G. Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Türkiye Örneği, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi. 5:7, 2016, 2316-2331.

Tüğen, K. Özen, A. “Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Anlayışı”, Maliye Dergisi. 154, 2008, 1-11.

Uygur, G. “Toplumsal Cinsiyet ve Adelet: Hukuk Adaletsizdir”, Ankara Barosu Dergisi. 4, 2015, 121-132.

Yıldız, N. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2015.

Yıldız, S. Uğur, A. “Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Ülke Deneyimleri”, MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi. 5:3, 2016, 271-292.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (2003), T.C. Resmi Gazete, 25326, 24/12/2003

6111 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLERİ DERGİSİ
Cilt 9, Sayı 2, 2017 ISSN: 1309 -8012 (Online)

Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (2011), T.C. Resmi
Gazete, 27857, 25/02/2011

<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/hakkinda.htm>

<http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/4019>